

Ağaç Kovuğundan Çıkmak

Aile Üzerine Yazılar

Editör

Enes Battal Keskin

Ağaç Kovuğundan Çıkmak

Aile Üzerine Yazılar

Editör
Enes Battal Keskin

“dün” den öğrendiklerimizle
“bugün”ü yaşamanın
“yarın”ları aydınlatır.

© 2020, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 107
Sosyoloji: 2

ISBN 978-625-7760-07-2
Sertifika No: 18188

Birinci Baskı:
İstanbul, 2020

Editör:
Enes Battal Keskin

Yayın Koordinatörü:
Nuh Muaz Kapan

Yayın Yönetmeni:
İrfan Güngörür

Kapak/Mizanpaj:
DBY Ajans

Baskı/Cilt:
Mikyas Basım Yayın Matbaacılık
(Sertifika No: 35532)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Ağaç Kovuğundan Çıkmak: Aile Üzerine Yazılar

Editör: Enes Battal Keskin

İstanbul : DBY Yayınları, 2020.

183 s. ; 15,0 x 21,0 cm ___ (DBY Yayınları ; No. 107)

ISBN 978-625-7760-07-2

1- Sosyoloji 2- Aile

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr
Tel.: +90 212 526 98 06

İçindekiler

Takdim	7
Giriş.....	9
Çağdaş Dünyada Aile Karşıtlığının Teolojik Temellerine Yönelik Sosyolojik Bir Soruşturma.....	15
<i>İbrahim KESKİN</i>	
Aile Karşıtı Söylem Üzerine Eleştirel Bir İnceleme.....	55
<i>Enes Battal KESKİN</i>	
Ontolojiye Politik Tahakküm: Feminizm ile Oryantalizm (Kırlı) İttifakının Gölgesinde Aile	81
<i>Mehmet ULUKÜTÜK</i>	
İslam Felsefesi Merkezli Bir Okuma Biçimi Olarak “Aile”	115
<i>Mirpenç AKŞİT</i>	
Mevlânâ’da Kadın ve Aile	159
<i>Fatih AMAN</i>	

“dün”den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

Takdim

Orhun Abidelerinde der ki; “Ağaç kovuğundan çıkmadık, gökten zembille inmedik.” Atalarımız belki bunu söylerken sahip olduğumuz topluluğu ve milliyeti vurgulamak istemiş olabilirler. Biz ise onu bugün başka bir anlamda, daha özel bir manaya işaret edecek şekilde kullanmak istiyoruz. Şöyle ki, her nasılsa kişi doğacağı vatani, doğacağı çevreyi seçerek dünyaya gelmez. Ve en önemlisi doğacağı aileyi seçemez. İnsan iradesinden bağımsız olarak gönderildiği dünya içerisinde kendisini ilk bulduğu yer ailesidir. Aile içerisinde doğar, orada yetişir ve öğrenir. Konuşmayı da, düşünmeyi de hatta sevmeyi de aile içinde öğrenir. İstisnai durumların her zaman olabileceğini göz önünde bulundurarak ailenin dünyaya gelen her insan için önemi oldukça aşıkardır.

Öneminin ve değerinin her ne kadar farkında olsak da aile, yaşadığımız çağ içerisinde büyük baskılara maruz kalmaktadır. Yaşanan sorunları sadece tek bir sebebe bağlamak mümkün değil. Ekonomik, siyasi ve toplumsal bir çok etken bu zemini oluşturmaktadır. Bir çok etkenin karmaşık ilişkisi neticesinde karşımıza çıkan üzücü tablo aslında bu kitabın ana çıkış noktasıdır. Toplumun temelini oluşturan ailenin önemini bilen ve inanan ya-

zarların aile üzerine yazdıkları bu metinler temelde aileye dikkat çekmek niyeti içerisindedir.

Ağaç Kovuğundan Çıkmak, ailenin bugün kuşatılan ve tehdit altında olan bütünlüğüne işaret etmeye çalışmaktadır. Ağacın kovuğu içerisindeki güven hali, aynı şekilde toplum içinde de aile ile mümkündür. Ağaç kovuğundan çıkmak, ailenin günümüzde uğradığı baskıyı ifade ederken kaybetmiş olduğumuz o güvenin de tesis edilmesinin daha zor hale geleceğini ifade etmek derindedir.

Nuh Muaz KAPAN
Bursa, 2020

Giriş

Aile, anne-baba ve çocuklar arasında içten, karşılıksız ve fedakarca ilişkilerin kurulduğu toplumsal bir kurumdur. Bu bağlamda aile şefkat, merhamet ve güvenin üretildiği ortamdır. Toplumun temeli olmasının yanısıra aile, toplumsal yapıyı geleceğe taşıyan en önemli değerlerden biridir. Bu özelliği nedeniyle ki ailede meydana gelebilecek her türlü olumsuzluk, toplumda da karşılık bulmaktadır.

Ailesiz ve kutsal olmayan bir toplumu tarih kaydetmemiştir. Başka bir kurum tarafından tümüyle yerine getirilmesi imkansız işlevleri nedeniyle, dinlerin şemsiyesi altında korunan aile, kutsallığın atfı yapıldığı bir kurum olagelmıştır. Bu bağlamda, tarihsel süreçte muhtemelen değişimden en az etkilenen temel kurum ailedir. Ancak modern zamanlarda işlevlerinden bir kısmını bürokratik kurumlara devretmek zorunda kalmış, “çekirdek” sıfatı verilerek daha fazla küçülmeyeceği varsayılan yapıya kadar evrilmiştir.

Tüm dünyada yaşanmakta olan hızlı değişim, aile üzerinde de etkisini göstermektedir. Özellikle teknolojik alanda meydana gelen değişimler, toplumları dolayısıyla aileleri değiştirmeye zorla-

maktadır. Günümüzde, internet, gündelik hayatın belirleyicilerinden biri haline gelmiş bulunmaktadır. Sosyal medyanın da etkisiyle, düşünceler, duygular, değerler, algılar köklü değişimlere uğramaktadır. Aile, tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar büyük meydan okumalarla karşı karşıya bulunmaktadır.

Günümüzde aile, feminizm, toplumsal cinsiyet ve eşcinsel söylemlerle kuşatma altındadır. Aileye alternatif yapılar ise, aileyi tehdit eder hale gelmiştir. Modern pozitivist paradigmaya göre, insanlık ilerlemektedir, endişeye mahal yoktur, Bu bağlamda, yapısı gittikçe küçülen ve işlevleri azalan ailenin sonunun geldiği iddia edilebilmektedir.

Diğer yandan, sekülerizmin teşvik ettiği özgürlük anlayışı, bireyci hedonizmin değirmenine su taşımaktadır. Ahlaki yargılamadan azade özgürlük anlayışı, hedonizmi bir amaç haline getirmektedir. Hedonizmin ise kutsalı yoktur. Kutsalla bağı koparılan birey için aile, modası geçmiş bir kuruma dönüştürülmek istenmektedir.

Aileyi kuşatma altına alan her türlü söylem ve ideolojinin, insanlık kadar eski ve köklü bir kurum olan ailenin gücü karşısında kazanma şansı bulunmamaktadır. Bu yüzyıl bittiğinde aile yaralanmış olsa da var olmaya devam edecektir.

Ağaç Kovuğundan Çıkmak/Aile Üzerine Yazılar adını taşıyan bu kitap, ailenin yanında, aile karşıtı düşüncenin karşısında kendini konumlandırmaktadır. Aynı amaç çerçevesinde yazılmış makalelerden oluşan eser, ailenin önemine bir kez daha dikkat çekmek istemektedir.

Bu bağlamda **İbrahim Keskin**, “Çağdaş Dünyada Aile Karşıtlığının Teolojik Temellerine Yönelik Sosyolojik Bir Soruşturma” adlı çalışmasında; ailenin ilk biçiminin nasıl başladığı konusunda literatürün evrimci ilerlemeci paradigmanın egemenliği altında

şekillendiğini vurgulamaktadır. Bu yaklaşımın, dinlerin özellikle İslamın, insanın dünya hayatının aile yaşamıyla birlikte başladığı hakikatini ötekileştirerek dışladığını belirtmektedir. Fransız ihtilali ve endüstri devrimini modern kapitalizmin sonuçları olduğu, bu devrimlerin ailenin yapısı ve işlevlerinde büyük değişimler meydana getirdiği dile getirilmektedir. Küreselleşme ile Batı kültürünün tüm dünyaya yayıldığı, küreselleşme sürecinde karşı karşıya kalınan çağdaş durumun teolojik bir temele sahip olduğu ve bu teolojik temelin Yahudi inancında bulunduğu belirtilmektedir. Sombart’a atıfla, kapitalizmin yalnızca bir üretim biçimi değil bir varoluş biçimi olduğunu, bu bağlamda, kapitalizmin yaygınlaşması ile aile ve cinsiyet rollerinin dönüştürülmesini bu teolojik temelle ilişkilendirmektedir. Çağdaş dünyanın biçimlenişinin Yahudi teo-politiğiyle örtüşmekte olduğunu, günümüzde ailenin bir düşmanlık nesnesine dönüştürülmüş olmasının da söz konusu teo-politik hedefle ilişkili olduğu vurgulanmaktadır.

Sonraki makale “Aile Karşıtı Söylem Üzerine Eleştirel Bir İnceleme” adını taşımaktadır. **Enes Battal Keskin** tarafından kaleme alınan çalışma, ailenin öz işlevlerinin ortadan kaldırılmasını savunanları aile karşıtı olarak tanımlamaktadır. Aile karşıtı söylemin yaygınlaştığını ve daha fazla görünür hale geldiği belirtilen çalışmada, 21.yüzyılda ailenin büyük bir saldırıyla karşı karşıya bulunduğu belirtilmektedir. Aile karşıtı söylemin kendiliğinden ortaya çıkmadığı, Batı düşüncesinin bir parçası olarak bilinçle inşa edildiği dile getirilmektedir. Aile karşıtlığının, Batı dünyasının toplumsal, siyasal, kültürel ve ekonomik ilişkilerinin sonucu olarak ortaya çıkmış olduğu belirtilmekte ve bu düşüncenin köklerinin Antik Yunan’a kadar giden bir geçmişe sahip olduğu vurgulanmaktadır. Aile karşıtlığının ilk önce ütopyalarda kedine yer bulduğu, bazen, ideal devletin korunması adına, bazen de hedonizm adına ailesizliğin savunulduğu dile getirilmektedir. Zamanla

değişen aile karşıtı düşüncenin, kadının sömürsü ve özgürlüğünü kendine yoldaş edindiği vurgulanmaktadır. Günümüzde Batı dünyasının aile karşıtı söylemi diğer toplumlara ihraç etmekte olduğunu, bu ticarete uluslararası kuruluşların, sözleşmelerin ve fonların ana aktörler olduğu dile getirilmektedir. Aynı toplumsal şartları taşımayan ve geçmişinde benzerlik bulunmayan toplumlar için, bu tarz ithal düşüncelerin yıkıcı bir işlev görmekte olduğu özellikle belirtilmektedir. Aile karşıtı düşüncenin çağdaş, ilerici bir hediye paketiyle sunulmasının, bu düşüncelere karşı ortaya çıkabilecek olası direnişleri engellediği ve yıkımın etkisini artırdığı vurgulanmaktadır. Aile karşıtı söylemin savunucularının ortak hedefinin, hedonist bir ütopya olduğunu, zamanın hazcı ütopyalara tarihin çöplüğüne gönderirken, ailenin yaşamaya ve insanlığın umudu olmaya devam etmekte olduğu belirtilmektedir.

“Feminizm ile Oryantalizm (Kırlı) İttifakının Gölgesinde Aile” başlıklı makalede **Mehmet Ulukütük**, kökenlerinde Yahudi teolojisinden de izler taşıyan feminizmin salt bir teori olmanın ötesinde toplumsal bir hareket olarak kendini takdim ettiğine dikkat çekmektedir. Feminist hareketin kendini zorunlu ve evrensel görmesinin yanısıra, cinsiyetin toplumsal bir inşa olduğunu iddia etmesinin, kendisi gibi düşünmeyenleri yargılamasının ve aşağılayıcı kavramlarla temsil etmesinin oryantalizmle yaptığı işbirliğinin sonucu olduğu vurgulanmaktadır. Bu bağlamda feminizmin, oryantalizm bilinmeden veya oryantalist amaçlar hesaba katılmadan anlaşılamayacağı belirtilmektedir. Oryantalizmin 19. yüzyılda oluşturduğu Batılı İslam anlatısında, “kadınların ezilmesi” meselesinin merkezi bir öneme sahip olduğu, İslam’la ilgili bu kolonyal söylemin, günümüzde feminizmin dili haline geldiğine vurgu yapılmaktadır. Feminizm açısından problemin erkek

bakış açısı veya ataerkillik değil, Doğulu erkek ve ataerkillik biçimi olduğu, bu zaviyeden bakıldığında feminizmin aile hakkındaki tezlerinin de aslında ailenin bizatihi kendisine yönelik olmaktan ziyade Doğu aile yapısına yönelik olduğuna dikkat çekilmektedir. Feminist söylemin aile kurumu üzerine geliştirdiği argümanların ‘ilerleme ve özgürleşme’ olduğuna karar vermeden önce Doğu ile Batı arasındaki farklılıklar üzerine bir soruşturma yapmak gerektiği, eğer söylemler bu farkı, farksızlaştırmaya çalışıyorsa orada oryantal ve feminen bir tahakkümün işbaşında olduğu vurgulanmaktadır.

Mirpenç Akşit, “İslam Felsefesi Merkezli bir Okuma Biçimi Olarak “Aile” başlıklı çalışmada, islam filozoflarının aile konusundaki düşüncelerinden hareketle, aile konusunu tahlil ederken, modern dünyanın aileye bakışını da ortaya koymaktadır. Bir toplumun geleceği konusunda aile yapısına bakılarak belirleyici bir tahminde bulunulabileceğini belirttiği çalışmada, İslam ve Batı düşüncesinde aileyi kıyaslamalı olarak ele almaktadır. Gelenek ve din gibi bağlardan kendisini kurtarmak üzere yola çıkan modern insanın, kaçınılmaz olarak aileyi de kurtulması gereken bir bağ olarak addettiğini, modern paradigmanda ailenin feda edilebilir ama bireysel hakların asla feda edilemez olduğunu belirtmektedir. Bunun sebebi olarak, seküler hukukta ailenin herhangi bir metafiziksel anlamı olmamasını göstermektedir. İslam ailesinin salt hukuk temelleri üzerine değil, ahlak temelleri üzerine kurulmuş olduğunu, esas olanın ahlak olduğunu oysa Batı’da aslolanın hukuk olduğunu belirtmektedir. İslam medeniyetinde hukukun ahlakı korumak için var olduğunu, ahlak iş görmezse o zaman hukukun devreye girdiğini, Batı’da ise önemli olanın hukuka saygı olduğunu ve ahlakın da hukuka saygı için var olduğunu tespitini yapmaktadır. Öz bir cümleyle, aileyi demode bir kurum

olarak gören Batılı anlayış karşısında, hem dünyayı hem ahireti imar etmekle sorumlu olan Müslümanların, fitri bir değer olan aileyi muhafaza etmekten başka seçenekleri bulunmadığını vurgulamaktadır.

Kitabın son makalesi **Fatih Aman**'ın "Mevlana'da Kadın ve Aile" adını taşıyan çalışmasıdır. Aman bu çalışmada, ailenin birçok perspektiften ele alındığını, bu çalışmaların Batı merkezli olmaları sebebiyle İslam medeniyetinin negatif örnek olarak konumlandırılarak dışarıda tutulmaya çalışıldığını, bu nedenle özgün bir örnek olarak, Mevlânâ'nın kadın ve aile görüşüne odaklandığını belirtmektedir. Mevlânâ'nın aileyle ilgili fikirlerini İslam dininin şekillendirmiş olduğunu, evliliği bekârlığa tercih edişinin, gayr-meşru ilişkileri olumsuzlamasının bunun göstergesi olduğunu belirtmektedir. Aile kurumunun, Mevlânâ'nın görüşlerini şekillendiren İslam medeniyeti bağlamında çerçevesi belli ve sürekliliği ifade eden bir kurum olduğu vurgulanmaktadır. Modern dönemin, ailenin özüne yönelik saldırıları karşısında en büyük direnişin İslam'dan gelmekte olduğunu, bu direnişte Mevlânâ gibi büyük isimlerin fikirlerinin katkısının çok önemli olduğu belirtilmektedir.

Bu eser, aile için kaygılanan bir grup akademisyenin ortak çalışmasının ürünüdür. Samimi gayretleri için meslektaşlarıma teşekkür ediyorum. Eserin ortaya çıkmasında en büyük çaba kuşkusuz Doç. Dr. İbrahim Keskin'e ait. Onun teşvik ve tavsiyeleri metinlerin basılı hale gelmesini sağladı, kendisine minnettarım. Eser, ailenin önemine ve savunulmasına dair çalışmalara katkı sağlar ve bu alanda yapılacak yeni çalışmalara sebep olursa amacına ulaşmış olacaktır.

Enes Battal KESKİN

Bursa, Eylül 2020

Çağdaş Dünyada Aile Karşıtlığının Teolojik Temellerine Yönelik Sosyolojik Bir Soruşturma

İbrahim KESKİN*

Aile nedir? Sosyolojik olarak aile ne anlama gelmektedir?

Sosyolojik ve antropolojik olarak farklı tanımlar ile karşılaşmak mümkünse de, genel anlamda aile; akrabalık bağlarıyla doğrudan birbirine bağlanmış ve yetişkin üyelerin çocukların bakımlarından sorumlu olduğu toplumsal grubu ifade eder. Akrabalık bağları ya evlilik ya da kan bağları yoluyla gerçekleşir. Evlilik, büyük oranda iki yetişkin insan olarak kadın ve erkeğin toplum tarafından onaylanmış birlikteliğini ifade eder. Erkek ve kadını evlilik yoluyla birlikteliği bir akrabalık bağı da meydana getirerek daha geniş bir toplumsal kesimi ve bunlar arasındaki ilişkileri oluşturur.¹ Dolayısıyla evlilik hem işlevselliği bakımından hem de

* Doç. Dr. Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, iceskin@uludag.edu.tr

1 Giddens, Anthony, *Sosyoloji*, Yayına Hazırlayanlar; Hüseyin Özel, Cemal Güzel, Ayraç Yayinevi, Ankara 2000, s. 148. Geleneksel anlamda evlilik

toplumsal ilişkiler bakımından, kadın-erkek birlikteliğinin ötesinde bir anlama sahiptir. Bu anlam toplumsalın varlığını sürdürmesinin ve düzeninin yegâne imkânını barındırır. Fakat çağdaş gelişmeler hem toplumun hem de toplumsal düzenin farklı biçimlerine dair tartışmaları da beraberinde getirmiştir.

Aile, evrensel bir insanlık durumu olarak insanlığın en kadim kurumudur. Bu onun evrensel bir form olarak var olduğu anlamına gelmemektedir.² Ailenin var olma biçimleri toplumdan topluma ve tarihi bakımdan farklılık gösterse de söz konusu farklılaşma, ailenin evrensel bir olgu oluşuyla karşıtlık oluşturmaz. Ailenin, insanlığın en temel, en eski ve evrensel bir kurumu olduğuna dair sosyolojik ve antropolojik bir uzlaşma bulunmaktadır fakat hem tarihsel süreç itibariyle hem de toplumdan topluma aile yapısının farklılaşığı da bilinmektedir.³ Ailenin ilk biçiminin nasıl başladığı ve nasıl bir yapı sergilediğine dair antropolojik ve sosyolojik yaklaşımlar büyük oranda evrimci ilerlemeci paradigmanın egemenliğinde yorumlanmakta ve ilkelikten modernliğe doğru değiştiği varsayılmaktadır. Bu varsayım bilimsellik etiketiyle bir yorum olmanın ötesine de geçerek ailenin başlangıcına dair farklı kavrayışlara yönelik bir baskı ve ötekileş-

kadın ve erkek arasındaki toplumsal olarak onaylanmış birliktelik olarak tanımlanmasına rağmen çağdaş tartışmalar ve değişimler bu birlikteliği farklı biçimlerde de mümkün görmektedir. Söz konusu farklılaşma ailenin tarihsel durumunu bozucu etkiler olarak karşımıza çıkmakta ve ahlaki ve dini açıdan aileye yönelik bir tehdit oluşturmaktadır.

2 Haviland, William A., *Kültürel Antropoloji*, Çev.: Hüsamettin İnanç & Seda Çiftçi, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2002, s.261

3 Ailenin tarihsel sürecine dair geniş bilgi için bkz., Duman, M. Zeki, "Aile Kurumu Üzerine Tarihsel Bir Okuma Girişimi ve Muhafazakâr İdeolojinin Aileye Bakışı" *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi Journal of the Human and Social Science Researches* | 2012 | Cilt.1, Sayı: 4 – Volume.1, Issue: 4

Aile Karşıtı Söylem Üzerine Eleştirel Bir İnceleme

Enes Battal KESKİN*

Giriş

İnsanın yeryüzündeki serüveni aile ile başlamıştır. İnsan neslinin devamını sağlamak, aileye verilmiş bir görevdir. Ailenin temelini ise, evlilik oluşturmaktadır. Evlilik, yetişkin bir erkek ile yetişkin bir kadın arasında, yasal geçerliliği olan, belirli hak ve yükümlülükler getiren bir ilişkidir.¹ Bu çerçevede aile; evlilik, süt ve kan bağı ile birbirlerine bağlı insanlardan oluşan, en küçük birimdir.² Bergen'e göre; "evlilik, Allah tarafından yaratılmış bir kurumdur."³

* Dr. Öğr. Üyesi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü. eneskeskin@uludag.edu.tr

1 Marshall, Gordon; *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev. Osman Akınay-Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara. 1999, s. 223.

2 Demir, Ö.-Acar, M.; *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Vadi Yayınları, Ankara, 2002, s. 24.

3 Bergen, Lütfi; *Havva'nın Evsiz Kızları*, Yazıgen Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 235.

İlahi hikmet, insanın neslini devam ettirebilmesi için doğurup nesil üretebilen bir çifte ihtiyacı gerektirmiştir⁴.

Sosyolojik açıdan, aile toplumsal kurumlardan biridir. Bu bağlamda kurum, toplumda belirli ihtiyaçları karşılayan ve bu ihtiyaçlara ilişkin kuşaktan kuşağa aktarılan davranış kalıplarıdır. Kurumların, toplumun ihtiyaçlarına karşılık gelen görevlerine o kurumun işlevleri adı verilmektedir. Bu durumda ailenin işlevleri denildiği zaman, ailenin toplumda hangi ihtiyaçları karşıladığı anlaşılmalıdır. En geniş anlamda ailenin işlevleri; cinsel yaşamı düzenleme, üreme, sosyalizasyon, sevgi, statü sağlama, koruma, ekonomik ve boş zamanları değerlendirme olarak belirtilebilir. Modernleşme süreciyle birlikte, ailenin bir çok işlevi bürokratik örgütler tarafından karşılanır hale gelmiştir. Weberyen bir perspektiften konuya bakanlar, gelecekte ailenin tüm işlevlerinin bürokratik kurumlar tarafından karşılanacağını, dolayısıyla ailenin ortadan kalkacağını iddia etmektedirler.

Ailenin her zaman ve her toplum için geçerli denilebilecek temel özellikleri var mıdır? Ailenin tüm işlevleri arasından ikisinin tüm zaman ve toplumlarda geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Bunlardan birincisi, eşlerin birbirlerine karşı “çok özel” yükümlülükleridir. İkincisi ise; eğer eşlerin ortak yaşam planları ve mahremiyet paylaşımları, yeni nesillere imkan sağlamış yani çocuk dünyaya gelmişse çocukla anne-babaları arasındaki “çok özel” yükümlülüklerdir. Ailenin bu iki öz işlevinin ortadan kaldırılması gerektiğini savunanlar, “aile karşıtı” bir konumdadırlar.⁵ Bu çerçevede aile karşıtlığı, aileyi var eden değerlere muhalefet etmektir. Ailenin sürdürülmesini sağlayan işlevlerinin elinden

⁴ Tusi, Nasreddin, *Ahlak-ı Nasri*, Fecr Yayınları, Ankara, 2005, s.204.

⁵ Göka, Erol, “Aileye Karşı İdeoloji”, (2010), *Din Gelenek ve Modernite Bağlamında Bir Değer Olarak Aile* Konferans Tebliği Kitabı, 2010, s.134-137.

Ontolojiye Politik Tahakküm: Feminizm ile Oryantalizm (Kirlili) İttifakının Gölgesinde Aile¹

Mehmet ULUKÜTÜK*

Giriş

İnsanların ontolojik tecrübeleri, tarihsel ve dinsel tecrübelerinin bir hasılasıdır. Bununla birlikte ontolojinin şimdiki anı ve koşullarını aşan bir yönü de var. Ontoloji varlığı ve varolanları anlamlandırdığımız üst bir kategori olarak dünya ve içindekilere öteden ve üst bir perspektiften bakış ve görüş demektir. Kadın veya erkek haklarını, iş ve çalışma koşullarını, ücretlerini sorun etmek başka bir şey, kadın ve erkeğin ontolojik

* Doç. Dr. Bursa Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, mehmet.ulukutuk@btu.edu.tr

¹ Bu metin “Aile Hukukun Nesnesi Olabilir mi? Ahlaki Bir Soruşturma”, *İstanbul Sözleşmesi: Disiplinlerarası Bir Soruşturma*, Ed. Mahsum AYTEPE, İstanbul: Tire Yayınları, 2020, ss. 189-260 adlı metnimin ‘Feminizm-Oryantalizm İşbirliğinin Bazı Sonuçları’ (223-235) kısmının yeni kaynak ve yorumlarla büyük oranda genişletilerek yeniden düzenlenmiş halidir.

konumlandırışları başka bir şeydir. Aynı şekilde ailenin çeşitlerini sıralamak ve farklı coğrafyalardaki aile tiplerini tasvir etmek başka bir şey, ailenin ontolojik statüsünü belirlemek başka bir şeydir. Konjonktürel politik tartışmaların ontolojik olanı geri plana atmasına karşılık işe ontolojik olanın anlamını sorgulayarak başlamak, politik olanın da daha kapsamlı ve tutarlı anlaşılmasına katkı sağlayabilir. Bu metinde ontolojiye politik tahakkümün bir göstergesi olarak oryantalizm ile feminizmin kirli olarak nitelendirdiğimiz ittifakının gölgesinde aile meselesini ele alacağız. Bunun için evvela feminizm ile oryantalizmin, erkek ve kadın temsilleri üzerinden nasıl bir söylemsel ufuk kaynaşmasına vardıklarını göstermeye çalışacağız. Ardından oryantalizmin politik meşurlaştırılması olarak feminist aile teorilerini analiz edeceğiz. Sonuç olarak emperyal feminist öznenin inisiyatifinde iktidar yapılarına içkin olan aile temsiline bugün için ortaya çıkardığı bazı sorunlara dikkat çekeceğiz.

Kirli İttifak: Feminizm, Oryantalizm

Kadın-erkek ilişkilerinin modernliğin gölgesi ve refleksleriyle yeniden tesis etme girişi olarak feminizm temelinde erkek egemen bir yaklaşımın çok yönlü eleştirisi üzerine kuruludur. Kökenlerinde Yahudi teolojisinden de yer yer izler taşıyan feminizm salt bir teori olmanın ötesinde toplumsal bir hareket olarak kendini takdim eder. Hareketin temelinde ise kadınlığın, cinsiyetin ve kadın haklarının modern formlarla yeniden ifade edilmesi çabası vardır. Kadın haklarının temellendirilmesi ile ilgili artık klasik bir metin olarak görülen Mary Wollstonecraft'ın *Kadın Haklarının Gerekçelenirilmesi* adlı çalışmasında kadınlığın yeniden tanıtımı üzerinden kadın hakları kabaca şöyle temellendirilir: “Kadın eğitim yoluyla erkeğin kafa arkadaşı olabilecek şekilde yetiştirilmezse,

İslam Felsefesi Merkezli Bir Okuma Biçimi Olarak “Aile”

Mirpenç AKŞİT*

Giriş

Aile, toplumu meydana getiren en küçük parçadır. Gerçi birden fazla insanın meydana getirdiği her türlü grup toplumun bir hücresi sayılabilir. Fakat aile, küçük sosyal gruplar içinde en sürekli ve en önemli olanıdır. Çünkü her insan doğduğu andan hayatının sonuna kadar bir ailenin ferdi olarak kalır. Küçüklüğünde çocuk, evlenince eş ve evlat sahibi olunca da ebeveyn olarak bir insanın bir ailenin ferdi olma durumu değişmez. Ailenin önemi ise, insan hayatının ve terbiyesinin dayandığı en temel müesseseden oluşundan ileri gelmektedir. İnsanın hayata ilişkin düşünceleri, alışkanlıkları, huyları, davranışları vb. aile içerisinde şekillenmekte, gelişmekte ve değişmektedir.¹ Aile, insan tabiatının

* Dr. Öğr. Üyesi, İğdir Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Felsefesi Bilim Dalı, mirpencaksit@igdir.edu.tr

1 Erol Güngör, *Ahlâk Psikolojisi ve Sosyal Ahlâk*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1995, s. 206.

beslendiği yerdir. En basit içgüdüleri ile en ideal duygular ailede tatmin imkânını bulur.²

Aile, evlilik bağı ile birbirine bağlı, meşru ölçülerde birleşen iki eşten ve çocuklardan oluşan bir kurumdur. Geniş hali aile ise başta eşlerin anne-babaları olmak üzere, torunlar, öteki hısım ve akrabaların dâhil olduğu “iyi günde kötü günde” duygu birliği ve dayanışma ruhu gösteren bir birlik ve beraberliktir. Aile, birey ve toplum için önemli bir değer olmakla beraber, her ikisi arasında bir köprü niteliği taşımaktadır. Başka bir deyişle, bireyden büyük, toplumdaki küçük olan ve her ikisi açısından da büyük bir önem arz eden bir kurumdur. Ailenin birey için önemli olmasının kimi temel sebepleri vardır. Anılan bu sebepleri şöyle ifade edebiliriz: Her şeyden önce birey, manevi bir huzur, bedeni ise sükûnet bulduğu bir yuvaya kavuşur. Ayrıca birey, hem maddi ve yaşamsal açıdan bir güvenlik hem de ahlaki bir terbiye edinmiş olur.³ Ailenin toplum için taşıdığı önem ise gerek örf, adet, gelenek ve ahlak gibi toplumsal değerlerin yaşatılması gerekse bu değerlerin nesillerden nesillere aktarılması açısından büyük bir rol oynamaktadır.⁴

Hem bireyde hem de toplumda çok önemli bir misyonu bulunan ailenin, ahlakçılara göre, en önemli fonksiyonu ahlaki bir kurum olmasıdır. Çünkü insan ahlaki olarak hayata ilk adımını ailede atar. Bu yönüyle aile, insanın ahlakını korur, geliştirir ve olgunlaştırır. Temel görevlerimizi öğrendiğimiz bir okul ve üstün ahlakın olduğu bir yer olan aile, en büyük ahlaki kurumdur. Bu

2 Hayrani Altuntaş, *İslâm Ahlâkı*, Akçağ Yayınları, Ankara 1999, s.270.

3 Muhsin Cevadi, *Aklı Terazisinde Vahiy ve Nübüvvet*, (Çev. Sedat Baran), Önsüz Yayınları, İstanbul 2012, s.39-40.

4 Cafer Sadık Yaran, *İslam Ahlak Felsefesine Giriş*, Dem Yayınları, İstanbul 2011, s. 148-150.

Mevlânâ'da Kadın ve Aile

Fatih AMAN*

Giriş

Kadın ve aile muhtemelen tarihin her döneminde tartışması yapılmış konulardan bir tanesidir. Dinlerden ve ideolojilerden kişisel görüşlere kadar kadın ve aileye dair bir şeyler söylenmiştir ve söylenmeye devam etmektedir. Akademik anlamda da kadın ve aile konusunda çalışmaların yapıldığına şahit olmaktayız. Bu bağlamda aile birçok kuramsal perspektiften (ekolojik, feminist, çatışmacı, yapısal işlevci, simgesel etkileşimci...) ele alınmıştır.¹ Ancak çalışmaların daha ziyade Batı merkezli veya Batı mentalitesine yönelik olmaları sebebiyle İslam medeniyetinin negatif örnek olarak konumlandırılarak dışarıda tutulmaya çalışıldığı bir gerçektir.² Amacımız bu bölümde özgün bir örnek

* Dr.Öğr.Üyesi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, faman@uludag.edu.tr

1 Canatan, Kadir-Yıldırım, Ergun, *Aile Sosyolojisi*, Açılım Kitap, İstanbul, 2009, s.44-59.

2 Er, İzzet, *Din Sosyolojisi*, Akçağ Yay., Ankara, 1998, s.5.

olduğunu düşündüğümüz İslam medeniyetinin meşhur isimlerinden Mevlânâ'nın kadın ve aile görüşüne odaklanmaktadır.

Mevlânâ, fikirleriyle her zaman üzerinde tartışılmış ve tartışılmaya devam eden bir şahsiyettir. Gerek yazmış olduğu eserler, gerekse kendisiyle ilgili yazılanlar birçok araştırmaya da konu olmuştur. Bu araştırmalar değişik bakış açıları ve kaynaklar çerçevesinde yapılmıştır. Bizim çalışmamız bağlamında kullandığımız kaynakların başında, Mesnevi başta olmak üzere Mevlânâ'nın eserleri gelmektedir. Mevlevî tarikatının önemli isimlerinin yazdıkları menâkıbnâmeler de diğer ana kaynaklardır. Toplumsal yaşamın dokularına nüfuz etmenin zorluğu bilinen bir gerçekliktir.³ Dolayısıyla biz konuyu yukarıda belirttiğimiz kaynaklar çerçevesinde ele alıp anakronizmden uzak durmaya çalışacağız. Ancak öncelikle aile hakkındaki tanımından başlayarak sosyolojik anlamda genel bilgiler verilmesi gerektiğini düşünüyoruz.

Aile kurumu neslin devamını sağlamakta ve cinsel hayatı düzenleyerek biyolojik bir fonksiyon yerine getirmektedir. Ayrıca çocuklara hayatlarının ilk dönemlerinde fiziki ve ekonomik destek sağlayarak psikolojik fonksiyonu da yerine getirmektedir. Bu anlamda aile dünyadaki en önemli birincil gruptur. Aile toplumun yeni üyesi olan çocukların ilk sosyalleştikleri yerdir. Çocuk rol ve sorumluluklarını ilk olarak ailede öğrenir. Bu da ailenin sosyolojik fonksiyonlarından. Ayrıca toplumun örf, âdet ve gelenekleri önce ailede öğrenilir.⁴

³ Göle, Nilüfer, *İslam'ın Yeni Kamusal Yüzleri*, Metis Yay., İstanbul, 2000, s.17.

⁴ Nirun, Nihat, *Sistemantik Sosyoloji Açısından Aile ve Kültür*, DTK Yay., Ankara, 1994, s.69.

Ağaç Kovuğundan Çıkmak

Tüm dünyada yaşanmakta olan hızlı değişim, aile üzerinde de etkisini göstermektedir. Özellikle teknolojik alanda meydana gelen değişimler, toplumları dolayısıyla aileleri değişmeye zorlamaktadır. Günümüzde, internet, gündelik hayatın belirleyicilerinden biri haline gelmiş bulunmaktadır. Sosyal medyanın da etkisiyle, düşünceler, duygular, değerler, algılar köklü değişimlere uğramaktadır. Aile, tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar büyük meydan okumalarla karşı karşıya bulunmaktadır. Günümüzde aile, özgürlük kısıtlayıcısı olarak etiketlenmektedir. Aileye alternatif yaşam biçimleri ise yaygınlaşmaktadır. Ailesiz bir hayat, gündelik konuşmaların arasına girmiş bulunmakta ve aile karşıtlığı, hiç olmadığı kadar taraftar bulmaktadır. Aileyi kuşatma altına alan her türlü söylem ve ideolojinin, insanlık kadar eski ve köklü bir kurum olan ailenin gücü karşısında kazanma şansı bulunmamaktadır. Bu yüzyıl bittiğinde aile yaralanmış olsa da var olmaya devam edecektir.